

roma bilgeliği

Sonsuz bir okyanustur Roma...

DESTEK YAYINLARI: 1221

FELSEFE: 18

ROMA BİLGELİĞİ

Yayıma Hazırlayan: Erhan Altunay

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Editör: Devrim Yalkut

Latineden Çeviren: Erhan Altunay

Kapak Tasarım: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Şubat 2020 (3.000 Adet)

4.-5. Baskı: Nisan 2020

6.-7. Baskı: Haziran 2020

8. Baskı: Kasım 2020

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-750-6

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

roma bilgeliği

Sonsuz bir okyanustur Roma...

Yayıma Hazırlayan ve Latince'den Çeviren: Erhan Altunay

Roma Bilgeliği

Roma tarihi, belki Yunan tarihi ile birlikte üzerine en çok kitap yazılan konulardan biridir ama yine de her gün yeni kitaplar çıkıyor ve Roma hakkında söylenenler bitmek nedir bilmiyor.

Sahiden de Roma bitmez...

MÖ 1000’li yıllarda sadece ahşap kulübelerden oluşan bir köy düşünün... Birkaç yüzyıl içinde İtalya’nın ve civarının hâkimi olacak olan bu köy kaderinden habersiz tarımla ve hayvancılıkla uğraşan kendi halinde bir köy işte...

Efsaneye bakarsak, Roma, ünlü Truvalı Æneas’ın torunları olan Romulus ve Remus adlı ikiz kardeşler tarafından MÖ 27 Nisan 753 tarihinde kurulmuş ama araştırmalar sözünü ettiğimiz köyün hikâyesinin çok daha öncelere dayandığını gösteriyor.

Roma tarihine baktığımızda MÖ 200’lü yıllarda Roma’nın bütün yarımada ve civarında hüküm sürdüğünü ve denizaşırı genişlemeye çalıştığını görürüz.

MS ikinci yüzyılda ise Roma bilinen coğrafyanın büyük bölümünün hâkimi olmuş güçlü bir imparatorluktu.

Ne var ki fazla büyümek imparatorluğun ikiye bölünmesine de neden olmuş, bilindiği gibi, Batı Roma İmparatorluğu 476, Doğru Roma İmparatorluğu da 1453 yılında tarihe karışmıştır.

Fakat şu da bir gerçek ki Avrupa, “Roma” saplantısından bir türlü vazgeçmedi. Ortaçağ boyunca Kutsal Roma İmparatorluğu kurulmaya çalışılmış, günümüze kadar da Roma düşü devam etmiştir.

Bugünkü Avrupa dillerinin çoğunun Latineden gelmesi ya da bir şekilde Latince ile etkileşmesi gibi, Avrupa kültürünün temelinde de Yahudi-Hıristiyan kültürü ile beraber Roma vardır. Çoğu şehir ismi Roma'dan kalmıştır, kültür hâlâ evrimleşmiş bir Roma kültürüdür ve Avrupa Birliği'nin atası Roma'dır.

Günümüzde bile hâlâ Roma hukuku okutulmakta, Roma edebiyatı bütün canlılığını korumaktadır.

Antik tarih öğretilirken konu gündelik yaşam, edebiyat ve mitoloji olunca, Yunan ve Roma birlikte anlatılır, oysa Roma kendine özgü ve kıyas kabul etmeyen farklı bir kültür geliştirmiş, Yunan düşüncesinden tamamen farklı bir zihniyet ile o zaman bilinen coğrafyanın büyük bölümüne hâkim olmuştur.

Bir köyün içinden kocaman bir imparatorluk çıkartan Roma halkının da kendine göre bir yaşam tarzı ve felsefesi olmuştur ve bu yaşam anlayışı Roma'yı dünyaya hükmeden bir ülke haline getirmiştir. İşte biz de Latince sözlerin peşine düşerek bu bilgeliğin parçalarını, belki de kırıntılarını keşfedeceğiz. Bu bilgeliğin parçalarını keşfederken de Roma'nın aslında çok "eski" olmadığını ve günümüzün mutsuz ve arayış içindeki insanına uzaklardan bir dost eli gibi uzandığını deneyimleyeceksiniz. Kitap boyunca, Roma'nın felsefesi, düşünce biçimi ve kültürünün, daha kaliteli yaşamının yolları üzerine eski ve köklü bilgiler içeren ve bize hiç de yabancı olmayan bir bilgelik olduğunu göreceksiniz. Kitapta yer alan Roma sözlerinin çoğu tanınmış yazarlar tarafından

yazıya geçirilmiş olsa da aralarında halk arasında bilinen ve kullanılan sözler de yer alıyor. Bu yüzden hangi sözü kimin yazdığından ziyade, sözlerin bizzat kendisi ve ne mesaj verdiği üzerinde durmakta fayda var.

Kitapta sözlerin Latincesini de vererek kültürün en büyük taşıyıcı ögesi olan Latince ile de daha yakınlaşmanızı sağladığımızı umuyorum. Çevirileri yaparken hem aslına sadık kalmaya hem de akıcı ve anlaşılır bir Türkçe olmasına gayret ettim.

Latince günümüzde artık kullanılmayan bir dil olsa da, gerek Roma edebiyatı gerek kendinden sonra gelen yazarlar bağlamında çok zengin bir külliyat vardır. Batı kültürünün temelini de bu dilin oluşturduğunu varsayarsak, bu dile biraz aşina olmanın büyük yarar sağlayacağı açıktır. Bir tavsiyemiz de sözlerin Latincesini, kitabın sonunda verdiğimiz kılavuzdan da yararlanarak birkaç kere sesli olarak tekrarlamanız.

Romalıların yaşam bilgeliği üzerine sözlerini klasik “özdeyişler” kitapları gibi değil de yaşama ait bir bütünlük içinde biraz daha Roma yaşantısına sokarak vermemizin nedeni hem Roma düşüncesine hâkim olmanız hem de bin yıllar ötesinden gelen bir bilgeliği günümüzde deneyimlemeniz.

Umarız bu kitap, ülkemizdeki birçok Roma kitabı arasında sizi biraz daha o dünyaya yaklaştıran ve düşündüren bir kitap olur.

Romalılar yazmayı severlerdi dedik, gelecek zamanlara iz bırakmak bütün kültürlerin olduğu gibi Roma kültürünün de bir tutkusuydu. Biz de söze en ünlü Roma deyişlerinden biri ile başlayalım o zaman:

Verba volant scripta manent.

Söz uçar, yazı kalır.

“Romalılar” deyince, aslında çok büyük bir zaman dilimini ve çok geniş bir coğrafya parçasını kastetmiş oluyoruz; bu bağlamda “Roma bilgeliği” dediğimiz kavram daha çok Roma şehrinde yazıya geçirilmiş olmakla birlikte yüzyıllar boyunca çeşitli coğrafyalardan beslenen büyük bir kültür olmuştur.

Roma ilk olarak civar topluluklarının oluşturduğu bir köydür ve başlangıçtaki yaşam stiline bir köy hayatı hâkimdir. Halk kırsal inançları çerçevesinde ve bilindik tarım takvimine uyan bir yaşantı sürmüştür; bir başka deyişle bir Romalının yaşantısını kırsal hayatın gerekleri belirlemiştir.

Roma'da krallık ve Etrüsk dönemi, Roma şehrinin kuruluşunu ve kırsal hayattan kent hayatına geçişin de dönemidir. Romalılar Etrüsk kökenli krallardan nefret etmişlerdir ama Etrüsklerin getirdikleri medeniyet sayesinde Roma, köy yaşantısından şehir yaşantısına geçebilmiştir.

Non uno die Roma ædificata est.

Roma bir günde kurulmadı.

Hiçbir iş aceleye gelmemeli elbette... Roma bilgeliğinde “Roma bir günde kurulmadı” sözü insanlığa

zamanlama konusunda değerli bir hatırlatıcıdır. Ancak acelecilik konusunda hatırlatma yaparken örnek olarak “Roma” şehrinin seçilmesi, Roma şehrinin ihtişamının insanlığın belleğinde yaşamaya devam ettiğini ve sürecin unutulamayacağını gösterir.

Efsanevi tarihe göre Etrüsk kökenli Servius Tullius (MÖ 578-MÖ 535) zamanında Roma’nın yedi tepesi (Palatinus, Capitolium, Aventine, Caelius, Esquilae, Viminalis, Quirinalis) kuşatılmış ve şehir surları inşa edilmiştir.

Etrüsk krallarının zorbalığından bıkan halk, resmi tarihe göre, MÖ 509 senesinde kralları kovar ve Etrüsk krallarına duydukları büyük tepki ile cumhuriyet idaresini kurar. Ancak krallığın yıkılıp cumhuriyetin kurulması “patrici” dediğimiz sınıfın yani “Latin aristokratların” eseri olacaktır.

Bu yeni rejimin bugünkü anladığımız anlamda bir cumhuriyet olup olmadığı tartışmalıdır. Patrici, yurttaşlar arasında hukuk eşitliğinin olmadığı ve aristokratların hükümete katıldığı bir yönetimdir. Bu dönemde eskiden kalan senato ve halk meclisine cumhuriyetin görevli memurları ve yönetim sınıfı eklenir. Roma yönetici sınıfları, eski soylu ailelere mensup, toprak ele geçirmiş patrici (“gens”lerin şefi anlamındaki “patres”ten türeme) ve bunların dışında kalan ve çoğunluğu da boyun eğdirilmiş halklardan oluşan pleb olarak ayrılmaya da bu dönemde başlamıştır.

Romalılar belki de o dönem şehirleri içinde en güzeline yaratmışlardı, bunun için de her zaman övünürlerdi.

Cumhuriyet döneminde, Roma bölgenin en gözde şehri olmuştur, Roma yolları ve sömürgeleri belirlenmeye başlamıştır. İstanbul için kullanılan bir söz zamanında Roma için de kullanılmıştır:

Omnes viæ Romam ducunt.

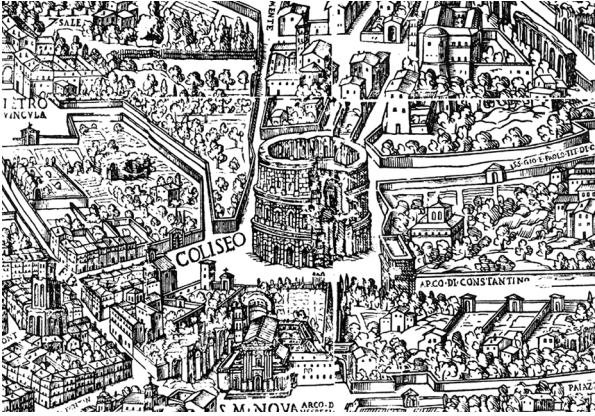
Bütün yollar Roma'ya çıkar.

Bütün yollar Roma'ya çıkardı ama Roma'da da dışarıdan bakınca farklı bir yaşam vardı: Roma içinde farklı bir Roma... Forum.

Forum en bilindik anlamı ile şehir meydanı, herkesin konuşabildiği kamusal alan demektir; Roma'nın tarihi boyunca özgür ve varlıklı insanlardan soylulara yaşamın kalbi burada atardı.

Soylular ve kölelerin çok keskin çizgilerle birbirinden ayrıldığı, zengin ve soylu olanlarınsa Forum'da toplandığı değişik bir yaşam söz konusuydu. Roma'da olan özgür insanlar mutlaka Forum'dan geçer, hem hatipleri dinler hem de resmi işlere bakarlardı. Burası hem pazaryeri, hem idari bölge, hem de kutsal mekândı, birçok tapınak burada bulunuyordu.

İşte bu Forum'da siyasete atılacak olanlar, aristokratlar, hatipler kendilerine bir şans yaratmaya çalışmışlar ve Roma'da bu meydanda güzel söz söyleyebilmek, bir “kendini gösterme” aracı olmuştur adeta.

Roma'da cumhuriyet süreci, aynı zamanda Roma halkının inançlarının da değişime uğradığı yıllardır. İlk Roma halkı tam anlamıyla toprağa bağlı, pagan kültürünün en saf halini uygulayan bir topluluktur. Bu dönemde daha çok Doğa olayları ve tarım ile ilgili Yerel Tanrılar ve Tanrıçalar tapımı yaygınlaşmışken, aynı zamanda ev ve tarla kültlerine bağlı, evin ve tarlaların koruyucu tanrıları gibi tapımlar da halk arasında çok yaygındı.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte özellikle Roma'da bir “Yunanlaşma” modası da başlamıştır; kendilerini

“köylü” gören Romalılar için Yunan kültürüne duyulan ilgi ve onlar gibi yaşama isteği bir tür “incelik” ve “medeniyet olarak algılanmış, bu moda daha da ileri giderek, Roma Tanrı ve Tanrıçaları, Yunan mitolojisindeki benzerlerinin özelliklerini almışlardır.

Artık Roma’da Romalılar, Yunan âdetlerini benimseyip mitolojik bir yaşama özenirken, bir grup da eski geleneklere bağlı kalmış ve Romalı değerleri savunmuştur. Şehir dışındaki Romalılar, sınırların ötesinde yerli kültürle Roma sentezine yönelmiştir.

Sınırların genişlemesi, giderek cumhuriyet idaresini zorlamaya başlamıştı. Roma’ya giren ucuz mallar ve giderek genişleyen köle düzeni plebleri işsiz ve aç bırakmış, güçlenen ordu kendi başına buyruk yaşamaya başlamış ve yavaş yavaş isyanlar başlamıştır.

Cumhuriyet yönetiminin bu şekilde yürümeyeceğini anlayan ilk kişi Julius Cæsar olmuştur.

Cæsar, askeri başarılarının yanı sıra senato tarafından kendine verilen 10 yıllık diktatörlük hakkına da dayanarak, imparatorluk rejiminin yolunu da açacak olan reformlara başlamış ve Roma yönetiminde köklü değişiklikler amaçlamıştır.

Ancak Cæsar’ın önce on yıl süre ile aldığı diktatörlük hakkını, ölümüne kadar diktatör olmaya çevirmesi aynı zamanda sonunu da hazırlamış, MÖ 14 Mart 44’te senato toplantısına katılmak üzereyken öldürülmüştür.

Artık imparatorluk, Cæsar'ın açtığı yoldan Augustus adını alacak olan Octavianus tarafından gerçekleştirilecektir.

Cumhuriyet döneminin sonlarında Roma eski ahlak anlayışını kaybetmiş, toplumda gayrimeşru ilişkiler artmış ve zenginler arasında israfa ve abartılı lükse dayalı bir yaşam başlamıştı. Augustus bu yaşam biçimine karşı çıkmış ve kendi sade yaşamı ile bir *pater familias* yani aile babası örneği vererek Roma'yı eski günlerine döndürmeye çalışmıştır.

Kültür alanındaki etkisi sonucu, Augustus döneminde eski gelenekler ve din de büyük önem kazanmıştı. Bu dönem aynı zamanda sanat ve edebiyatın da en parlak zamanlarıdır. Roma'daki rahat ve sakin yaşam, Augustus'un yakın dostu Mæcenas'ın sanatçıları desteklemesi, Roma'da büyük sanatçıların eser vermelerine olanak sağlamıştır. Roma'nın düşünsel bağlamda en verimli zamanları yaşanmıştır.

İmparatorluk Roma'nın en parlak zamanlarına sahne olurken, sınırları gittikçe genişleyen Roma'da Romalı değerler yeniden ön plana çıkmış, kendine özgü Roma bilgeliği daha da önem kazanmıştır. Ancak sınırların genişlemesi Roma merkezi yönetimini etkisizleştirmiş, yönetim açısından bölünmelere yol açmıştır.

Ancak Roma'yı çok daha büyük bir değişim beklemektedir. Önceleri toplumdan dışlanan, hatta arenalarda aslanlara atılan Hristiyanların dini, Roma'ya

egemen olacaktır. Constantinus (272-337) döneminde Hıristiyanlığın kabulü büyük bir kültürel değişime yol açmıştır. Her yerde pagan tapınakları kapatılmış, çoğu da kiliseye çevrilmiştir. Roma gücünü aldığı pagan Tanrı ve Tanrıçaları bırakırken, Hıristiyanlığın gelmesi eskiye bağlı Romalılar tarafından felaket olarak nitelendirilmiştir.

Constantinus dönemi bir büyük değişikliğe daha sahne olmuştur. İmparatorluğun merkezini Yeni Roma'ya, yani bugünkü İstanbul'a taşıyan Constantinus aynı zamanda Roma ile İstanbul arasındaki sonsuz savaşın temellerini de atmıştır.

İmparatorluğun Doğu-Batı olarak ayrılması da Batı Roma'nın sonunu çabuk getirmiştir. Roma 476 yılında "barbar" adını verdikleri kavimlerin eline düşerken Hıristiyan "Doğu Roma" varlığını 1453 yılına kadar sürdürecektir.

"Hıristiyan Roma" deyince bir şeyi çok iyi bilmek gerek, Roma'da Hıristiyanlığa geçiş hiç de kolay olmamıştır. Constantinus ile beraber imparatorluğun dini de Hıristiyanlık olmuştu ama yeni dini halkın kabul etmesi çok uzun zaman almıştır, özellikle de sınır ötesi ve kırsal bölgelerde eski din uzun yıllar yaşamıştır. Eski din hafızalardan hemen silinememiştir. Ancak sonunda imparatorun dini, bir başka deyişle imparatorluğun resmi dini, Hıristiyanlık galip gelmiştir.

Cujus regio, ejus regio.

Yöneticinin dini ne ise [halkın] dini de [odur].

Bu Roma sözü aslında her şeyi açıklamaktadır. Yöneticiler, kendi dini inançlarını her zaman halka dayatırlar ve halkın da onlara benzemesini isterler. Tarih boyunca çoğu ülkede dini reform ve değişiklikler yukarıdan aşağıya olmuştur, bu da dini yönetim aracı olarak kullanmanın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Bu kadar geniş ve uzun bir zamana ve coğrafyaya yayılmış olan Roma kültürü, her zaman Romalılığını korumuş, yerel kültürlerle etkileşmesine rağmen Hıristiyanlık dönemine kadar her zaman özündeki bilgeliğe